

Grote vragen
van kleine kinderen

GROTE VRAGEN

van kleine
kinderen

PRATEN OVER
GEVOELIGE
THEMA'S

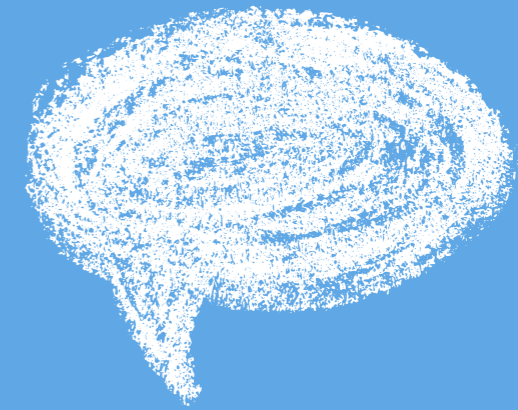
Voorwoord	11
Inleiding	19
Zijn kinderen kleine filosofen?	21
Een vraag is een uitnodiging tot gesprek	22
Is filosoferen niet verwarrend voor kinderen?	23
Kinderen zijn gelijkwaardige gesprekspartners	25
Kan iedereen een gesprek voeren met kinderen over grote levensvragen?	26
Literatuur	28
Hoofdstuk 1.	
Methodieken om met kinderen in gesprek te gaan	31
Filosoferen met kinderen	33
Hoe is het allemaal begonnen?	34
Filosoferen kinderen spontaan?	35
Ons denken onder het vergrootglas	36
Filosofische vragen	38
Tijd nemen om verder en dieper te denken	40
Kan je je voorbereiden op een filosofisch gesprek met kinderen?	41
Filosofische, psychologische en morele kwaliteiten	43
Hoe begeleid je een filosofisch gesprek met kinderen?	46
Waarom filosoferen met kinderen?	50
Geweldloze communicatie	57
Literatuur	60
Hoofdstuk 2.	
In dialoog over rouw, verlies en verdriet	65
Inleiding	66
Als de dood om te praten over de dood	66
De dood is een geheim	67
Korte inhoud	68
Kinderen en verlies	69
Wat is verlies voor kinderen?	70
Hoe ervaren en uiten kinderen een verlieservaring?	70
Hoe verloopt het rouwproces bij kinderen?	72
Hoe kan je kinderen helpen in hun verdriet?	78

Ondersteunende rol van grootouders voor het gezin	93
Aandachtspunten voor de zorgverlener	108
Verlies en emoties over culturen heen	114
In dialoog met kinderen over rouw, verlies en verdriet	121
Filosofische levensvragen over verlies en verdriet	122
Verschil tussen feitelijke, psychologische en filosofische gesprekken	123
Filosoferen in het gezin	126
Filosoferen met grootouders	136
Filosoferen in de klas	142
Literatuur	152

Hoofdstuk 3.

In dialoog over grote samenlevingsvragen **157**

Inleiding	158
Is het goede nog gemeengoed?	158
Aan de tafel van de wereld	159
Kindervragen over de wereld	159
In de klas	161
Eens dat we het oneens kunnen zijn	161
Geen personen aanvallen maar standpunten onderzoeken	162
Randvoorwaarden voor het gesprek	164
Sta stil bij je eigen positie	165
Het filosofisch gesprek	169
Het voorgesprek	169
Voor-oefeningen	170
Denkoefening of kringgesprek	172
Wat als iedereen hetzelfde denkt?	175
Aan de slag met nepnieuws	175
Breng de wereld van de kinderen in het gesprek	180
Thuis	181
Kleine aanmoedigingen	181
Kunst en verhalen	182
Slotbeschouwing	185
Literatuur	186

VOORWOORD

De Griekse filosoof Socrates wordt vaak omschreven als de vader van de westerse filosofie. Hij werd geboren in Athene in het jaar 469 vóór Christus. Zijn vader was steenhouwer en zijn moeder vroedvrouw. Socrates volgde aanvankelijk in de voetstapen van zijn vader als vakman, maar wijdde zich al snel aan het onderwijzen van Atheense jongelingen. In tegenstelling tot eerdere Griekse filosofen hield hij zich niet bezig met natuurfilosofie, maar verlegde hij de focus naar menselijke vraagstukken. Als filosoof schreef hij ook geen boeken en gaf hij geen lezingen. Hij wandelde rond op marktplaatsen en in de straten van Athene daagde hij voorbijgangers uit om hun ideeën over schoonheid, deugd, moed of rechtvaardigheid samen te onderzoeken.

Op zijn zeventigste werd Socrates veroordeeld tot het drinken van de gifbeker wegens goddeloosheid en het bederven van de jeugd. In de *Phaedo*, een van de mooiste dialogen die Plato over Socrates schreef, wordt zijn laatste gesprek beschreven en lezen we hoe hij met zijn vrienden nadacht over de betekenis van de dood. Hij stierf zoals hij leefde: al filosoferend.

Door zijn bijzondere stijl en vooral door de manier waarop hij stierf, blijft Socrates tot vandaag de dag een belangrijke referentie in het werk van filosofen en allerhande denkers. Ook in dit boek lieten we ons door Socrates inspireren om met kinderen in gesprek te gaan over gevoelige thema's zoals de dood of rechtvaardigheid.

Als zoon van een vroedvrouw zag Socrates zichzelf als een verloskundige van de waarheid: door stelselmatig door te vragen, probeerde hij dieper door te dringen tot de aanwezige kennis van zijn gesprekspartners, om van daaruit het kritisch onderzoek te starten. Deze aanpak wordt de socratische 'maieutiek' of vroedvrouwkunde van de ziel genoemd. De leraar of de filosoof vervult in dit proces eigenlijk de rol van vroedvrouw die gesprekspartners helpt bevallen van inzichten over grote levensthema's.

Deze socratische aanpak legde enkele jaren geleden de basis voor de samenwerking tussen de auteurs van dit boek. Eef Cornelissen verdiept zich sinds haar studie in de wijsbegeerte in de gespreksmethode 'filosoferen met kinderen en jongeren' en onderzoekt binnen onderzoekskern *ExploRatio* van Odisee hoe deze ingezet kan worden om gevoelige gesprekken met kinderen en jongeren te voeren over grote levensvragen. Inge Tency is vroedvrouw en specialiseerde zich in het onderzoeksthema 'vroeggeboorte' en 'prematuuriteit', meer bepaald in de ondersteuning en begeleiding van gezinnen met een te vroeggeboren of zieke baby. Tijdens het onderzoeksproject

NeoParent, waarin een mobiele applicatie werd ontwikkeld voor ouders tijdens de opname van hun baby op neonatologie (of couveuseafdeling), sloegen Inge en Eef de handen in elkaar.

Een vroeggeboorte heeft immers niet alleen een grote impact op de ouders, maar treft het hele gezin. Ook de vertrouwde wereld van de broers of zussen (brussen) kan door een vroeggeboorte van de ene dag op de andere radicaal veranderen. Steeds meer ziekenhuizen beschikken intussen over hulpmiddelen zoals brussenkoffers om de broers en zussen te betrekken bij dit veranderingsproces; de koffers geven de nodige duiding en bevatten medische info op maat van het kind. Maar deze koffers omvatten weinig tot geen handvaten om gesprekken te voeren over grote vragen die bij hevige levensgebeurtenissen naar boven komen.

Uit gesprekken met ouders bleek dat zij, maar ook grootouders en leerkrachten uit de vertrouwde omgeving, regelmatig geconfronteerd worden met existentiële vragen van de kinderen over dood, afscheid of verdriet.

Hoe moeten we op deze nood inspelen? Welk materiaal kan je ontwikkelen om gezinnen hierin te ondersteunen? Dit was het moment dat Inge bij onderzoekskern ExploRatio van Odisee kwam aankloppen. ExploRatio onderzoekt hoe het kritisch denken van kinderen en jongeren gestimuleerd kan worden aan de hand van filosofisch dialoogmateriaal.

Wat als we een filosofische dialoogtool ontwikkelden voor de zorgcontext om kinderen met een zieke of overleden broer of zus te ondersteunen om over hun vragen in gesprek te gaan? En zo geschiedde... Er ontstond een nieuw onderzoekers-duo van filosoof én vroedvrouw, een boeiende, vruchtbare en leerrijke combinatie! We ontwikkelden een filosofische troostkoffer voor volwassenen om samen met kinderen te filosoferen over afscheid, rouw en verlies. Daarna werd het Kadet-boek uitgewerkt, een praat- en doeboek voor grootouders en kleinkinderen met dialoogopstapjes en oefeningen die een aanzet vormen om samen in gesprek te gaan over (lastige) gevoelens bij grote veranderingen. Deze dialoogmaterialen worden besproken in het tweede hoofdstuk.

Onderzoeksprojecten zijn helaas eindig. De drive en adrenaline die je als onderzoeker tijdens een project ervaart, valt na elk project een beetje weg. Je kan het vergelijken met het legenessyndroom, dat ouders ervaren als hun kinderen het huis uit

gaan. We beschikten over de troostkoffer en het Kadet-boek om met kinderen te praten over gevoelige onderwerpen. Maar deze materialen vormden losse puzzelstukken, naast de opgedane kennis en onderzoeksresultaten over de ondersteuning van gezinnen, leerkrachten en zorgverleners om met kinderen in gesprek te gaan. Het leek ons zinvol om deze losse stukken samen te puzzelen tot één groot verhaal. En zo is stapsgewijs het plan gegroeid om alles te bundelen in een boek.

Met dit boek willen we een brede groep van lezers warm maken om met kinderen in gesprek te gaan over de grote vragen die jonge kinderen bezighouden: ouders, grootouders, andere familieleden, zorgverleners, leerkrachten, sociaal werkers, begeleiders uit jeugdbeweging, enzovoort. We starten dit boek met informatie over filosoferen met kinderen. Aan de hand van concrete tips, oefeningen en voorbeelddialogen geven we basisinfo om met kinderen een verdiepend gesprek te voeren. Vervolgens gaan we dieper in op het gesprek met kinderen over gevoelige thema's.

Het schrijven van een boek kan je een beetje vergelijken met een kind dat leert fietsen. Je hebt de steun en aanmoediging nodig van mensen uit je omgeving om het tot een goed einde te brengen. Daarom willen we dit voorwoord afsluiten met een dankwoord aan allen die (on)rechtstreeks hebben bijgedragen tot de realisatie van dit boek.

In de eerste plaats willen we enkele experts bedanken met wie we in gesprek gingen in het kader van dit boek. Dankjewel aan Manu, Katleen, Christine, Ilse, Katrin, Arzu, Pieter en Richard.

Manu Keirse is psycholoog en rouwexpert. We kenden hem reeds van zijn vele boeken en voordrachten over rouw, verlies en verdriet, in het bijzonder bij kinderen. Het was dan ook een hele eer om hem te mogen interviewen. Eén openingsvraag was voldoende om hem een uur non-stop te laten vertellen over zijn ervaringen met dit thema. Het werd een boeiend, inspirerend en verrijkend gesprek met veel input voor ons boek.

Katleen Patteet werkt als psychologe in ZAS Augustinus waar ze op de neonatologie de werking voor broers en zusjes heeft uitgebouwd. Daarnaast is ze ook werkzaam in het buitengewoon onderwijs en heeft ze een eigen praktijk waar ze kinderen begeleidt bij rouw en verlies. Katleen was ook betrokken bij de ontwikkeling van de filosofische troostkoffer. Katleen vertelde met veel passie over haar dagelijks werk

met kinderen die een verlieservaring hebben en gaf ons talrijke, concrete tips en praktijkvoorbeelden mee voor dit boek.

Christine Vandenhole is vroedvrouw en richtte samen met haar man Wouter Berrefonds vzw op, ter nagedachtenis van hun zoontje Berre*. We maakten kennis met Christine bij de uitwerking van de filosofische troostkoffer. We leerden het Berrefonds kennen als een hartverwarmende organisatie die ouders, grootouders, familie, vrienden en zorgverleners ondersteunt bij het verlies van een kind. Koesterkoffers, koesterhuis, koesterbabbels, podcastreeks ‘Het rouwt in jou’, rouw op school... zijn maar een handvol voorbeelden uit het aanbod van het Berrefonds. In het gesprek met Christine werd niet alleen de werking van het Berrefonds toegelicht, maar kregen we ook ontelbare, waardevolle tips van en voor ouders, leerkrachten en zorgverleners.

Arzu Yentür is klinisch psychologe en experte in cultuursensitieve zorg. Als compagnon de route werkte ze mee aan het ontwikkelen van een dialoogmethode om met jongeren in gesprek te gaan over gevoelige samenlevingsthema's. Vanuit haar praktijkervaring benadrukt ze steeds hoe belangrijk het is om ook aandacht te schenken aan de context waarbinnen het gesprek plaatsvindt. ‘Neem emoties ernstig’, heeft ze doorheen de jaren tijdens haar lezingen en workshops steeds opnieuw benadrukt. De voorbeelden en aandachtspunten die Arzu aanreikte tijdens onze gesprekken, hielpen om deze focus voldoende mee te nemen in het boek.

Richard Anthone is leermeester filosoferen met kinderen en een van de pioniers van deze methode in Vlaanderen. Richard stond aan de wieg van verschillende filosofische projecten met kinderen en wordt door velen nog steeds terecht gezien als de oervader in Vlaanderen. Richard houdt zich op dit moment vooral bezig met het in elkaar steken en uit elkaar halen van antieke klokken, maar tijdens de gesprekken over filosoferen, verloor hij toch even de tijd uit het oog. Gelukkig maar, want zo konden we zijn inzichten meenemen in dit boek.

Katrin Laureyssens is kinderfilosoof en bezieler van Denkkaravaan. Bij Denkkaravaan vind je een schat aan tools en tips om met kinderen te filosoferen. Katrin bespreekt in haar blog ook kinderliteratuur en selecteerde voor dit boek een reeks kinderboeken met filosofisch potentieel om over gevoelige thema's in gesprek te gaan.

Ilse Daems is een huurwoordenaar en speelduivel, expert in buiten de lijntjes kleuren en filosoferen met kinderen vanuit haar basiskamp ‘de denkpiste’. Grote buiging voor de prachtige anekdotes die de theoretische kaders in dit boek tot leven brachten. Helemaal zoals je bent: genereus, bedachtzaam, creatief, eerlijk, en diepmenselijk. ‘Ik vertoef zo graag in jouw ideeën- en woordenrijk’, schreef Katrin over de bijdrage van Ilse aan dit boek. Wij konden het niet beter verwoorden.

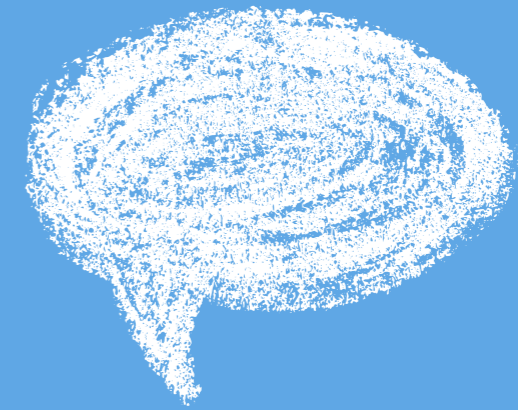
Pieter Mostert is filosoof, pedagoog, gespreksdeskundige en zoveel meer. Pieter bezit het meesterschap om complexe zaken op te helderen door je uit te nodigen om ook even in een andere richting te kijken. De vele gesprekken met Pieter bepaalden mee de richting van dit boek. Zijn suggesties tijdens het proeflezen van het boek waren steeds bescheiden maar maakten wel een groot verschil. Diepe dank hiervoor.

Een speciaal woord van dank gaat ook naar Sarah Auman van Borgerhoff & Lamberigts om de uitwerking van dit boek in goede banen te leiden. We konden bij Sarah altijd terecht met onze vragen en twijfels. Bedankt voor de goede opvolging en vlotte communicatie!

Dit boek werd ook gerealiseerd dankzij de ondersteuning van Odisee Hogeschool, zowel door de dienst onderzoek en projecten als de collega's van Vroedkunde en ExploRatio. Bedankt om in ons te geloven als auteurs en onderzoekers. We willen in het bijzonder ook onze collega-onderzoekers van het NeoParent- en Kadet-project in de bloemetjes zetten: Liesbet Coopman, Maaïke Jappers en Delphine Maes, bedankt voor de fijne en constructieve samenwerking!

We konden ook in gesprek gaan met ouders over verlieservaringen bij kinderen. Bedankt Wannes, Sarah, Hannelore, Kirsten, Joke en Bert voor de bereidheid en openheid om jullie verhaal met ons te delen. De vele tips en ervaringen waren van onmisbare waarde voor ons boek!

Tot slot een grote dankjewel aan onze familie en vrienden om mee te supportereren aan de zijlijn, in het bijzonder het thuisfront. Bedankt Wim, Jeroen, Warre en Seppe. We hadden de mogelijkheid om ongestoord te schrijven en konden altijd op jullie onvoorwaardelijke steun, begrip en geduld rekenen, van bij de start tot het einde. Ontzettend bedankt hiervoor!

INLEIDING

ZIJN KINDEREN KLEINE FILOSOFEN?

‘Sinds Herakleitos is filosofen hun verwantschap met kinderen bekend. Het spelende en verkennende kind kwam de filosoof verwanter voor dan het volwassen leven van alledag. Het beeld van de filosoof als kleuter ontsprong vooral aan de schier eindeloos reeks vragen van kleine kinderen, welke voor volwassenen het bestaansrecht al lang hadden verloren.’ (Pieter Mostert, 1981)

Papa, waarom mogen soldaten oorlog voeren als wij geen ruzie mogen maken? Waarom worden ouders niet gestraft als ze liegen? Waarom bestaat er pijn? En waarom moet je stoppen voor het rood als er niemand op de weg rijdt? Iedereen kent de beroemde ‘waarom-fase’ van jonge kinderen. Vanaf het ogenblik dat kinderen hun denken talig kunnen uitdrukken, komen deze vragen spontaan.

In tegenstelling tot volwassenen, ervaren kinderen vele zaken voor de eerste keer; de eerste keer naar school, de eerste keer in het ziekenhuis, de eerste keer verliefd, de eerste keer ruzie op de speelplaats, het eerste huisdier dat sterft of de eerste keer dat een belangrijke regel geen steek houdt. De ‘waaromvragen’ die hierop volgen, drukken een behoefte tot begrijpen uit. Als we geen verklaringsmodel voorhanden hebben voor wat we zien of wat we meemaken, worden we nieuwsgierig.

‘Wat is tijd?’, ‘Wanneer is de wereld ontstaan?’, ‘Hoe weet ik zeker dat ik nu niet aan het dromen ben?’, ‘Waarom gaan we dood?’

Net zoals filosofen doorheen de geschiedenis deden, stellen kinderen ook vragen waarop geen eenduidig antwoord is. Deze vragen gaan over de fundamentele aspecten van ons bestaan en onze kennis.

Bij hun eeuwig doorvragen worden algemeen geaccepteerde indelingen te kijk gezet, schrijft filosofe Thecla Rondhuis (1997). Hun wereld staat bol van geheimzinnigheden, schuilplaatsen en vermommingen, die ze maar al te graag willen onderzoeken. Maar naast verwondering kunnen angst, twijfel of wanhoop ook een drijvende kracht zijn bij jonge kinderen om filosofische vragen te stellen. Zeker als kinderen op jonge leeftijd in aanraking komen met een intense existentiële ervaring, zoals het verlies van een dierbare, een vechtscheiding van de ouders of pesten in de klas.

EEN VRAAG IS EEN UITNODIGING TOT GESPREK

Als ouder, grootouder of opvoeder praten we de hele tijd met kinderen. We voeren in de eerste plaats opvoedkundige gesprekken met hen. We leren hoe ze zich beleefd en respectvol moeten gedragen, we leren hoe ze met mes en vork moeten eten, hoe ze moeten opruimen, fietsen, enzovoort. Wat we echter zelden doen is praten met hen over vragen waarop we zelf geen duidelijk antwoord hebben.

Grote kindervragen worden meestal hervertaald naar een gesloten vraag waarop wel een pasklaar antwoord is. *‘Regels moet je altijd volgen, anders wordt het chaos’* of *‘Via pijn zegt ons lichaam tegen ons dat er ergens een probleem is. Het is niet leuk maar wel handig.’* Of ze worden weggewuifd met het nietszeggende *‘Daarom!’* Toch zal een deel van de kinderen hier geen genoeg mee nemen, omdat hun echte vraag, ‘de grote kwestie’, onbehandeld blijft.

Nadenken over filosofische vragen is voor kinderen een manier om grip te krijgen op de wereld en zichzelf een plaats te geven in dit bestaan. En een vraag is ook een uitnodiging om samen in gesprek te gaan.

Ik herinner mij een gesprek met mijn nichtje van zeven tijdens een familiefeest. Ze kwam naast me zitten in de zetel, keek een beetje rond en vroeg plots met grote ogen *‘Waar komt de eerste mens vandaan? Papa zei dat ik dat aan jou moest vragen.’* Een filmpje op YouTube waarin het evolutionair verhaal over de eerste mensen en de gemeenschappelijke voorouders met de chimpansee in kindertaal verteld werd, had ze al gezien en was niet bevredigend. *Maar die eerste mens dan? Uit welke buik kwam die? En als die uit een ander dier komt, uit welke buik komt dan dat ander dier? Was er dan eerst gewoon een buik waar een dier uitkomt? Dat kan toch niet, een buik zonder lichaam? En de wereld vóór de grote knal? Er moet toch altijd iets zijn om uit te komen?’*

De Griekse denkers noemden dit moment ‘de aporie’, een staat van fundamentele verwarring die ons niet loslaat. De gekende wegen lopen dood en dagen ons uit om verder en dieper te denken.

IS FILOSOFEREN NIET VERWARREND VOOR KINDEREN?

Maar als we zelf geen antwoord hebben, wat moeten we dan doen?, vragen veel volwassenen zich af. Is filosoferen niet eerder voor oude mannen met grijze baarden die dagenlang in boeken lezen die niemand begrijpt? Het is tijdrovend en het leidt nergens toe. En kinderen hebben nood aan duidelijke antwoorden, toch?

Opvoeders en ouders zien het doorgaans als hun taak om verwarring en onzekerheid bij kinderen te vermijden. Een filosofisch gesprek zou kinderen met meer vragen dan

antwoorden kunnen opzadelen. *‘En twijfel is toch niet gezond voor kleine kinderen. Daar zijn ze nog te jong voor.’*

In dit boek nemen we de lezer mee in een ander perspectief. Kinderen stellen grote vragen, omdat er voor hen nog veel te ontdekken valt. Tijd en ruimte nemen om samen met kinderen deze vragen te exploreren, naar hen te luisteren, naar hun opinie vragen en deze te onderzoeken is soms belangrijker dan een pasklaar antwoord. En het is net door te filosoferen dat we ons ook ‘zekerder’ kunnen voelen, stelt filosoof Richard Anthone, omdat we vertrouwen leren hebben in ons eigen denken.

De Britse denker Bryan Magee beschrijft in zijn *Bekentenissen van een filosoof* hoe hij tijdens zijn studie aan de universiteit ontdekte dat de kindervragen die hem wakker hielden, dezelfde waren als de grote vragen die centraal staan in de geschiedenis van de filosofie.

‘Ik zal nooit het pure ongelooft vergeten dat me overviel toen ik ontdekte dat mijn vragen wel degelijk filosofisch waren en dat het dezelfde vragen waren die al gedurende een periode van 3000 jaar door sommige van de grootste genieën die de mensheid had voortgebracht, waren gesteld.’ (Bryan Magee, 1997)

Het probleem van de eindeloze regressie, waar mijn nichtje van zeven mij plots mee overviel, kan helaas niet zomaar op een familiefeestje worden opgelost. En dat is niet erg. De onbewogen beweging van Aristoteles of het godsbewijs van Thomas van Aquino, beide een poging om de vraag van een antwoord te voorzien, zijn al eeuwen voer voor diepgaande discussies over de eerste oorzaak van de dingen. Zolang er mensen zijn, zal de vraag wellicht opnieuw gesteld worden.

KINDEREN ZIJN GELIJKWAARDIGE GESPREKSPARTNERS

Gareth Matthews kaart terecht aan dat het onterecht is om kinderen als minderwaardige gesprekspartners te beschouwen. Matthews was hoogleraar filosofie aan de universiteit van Massachusetts en stond mee aan de wieg van de gespreksmethode ‘filosoferen met kinderen’. Hij voerde veel filosofische gesprekken met jonge kinderen in basisscholen en met zijn eigen kinderen aan de keukentafel. In zijn boek *Filosofie van de kindertijd* beschrijft hij de dialogen die hij met jonge kinderen voerde. Dit boek toont aan dat sommige kinderen uit zichzelf vragen stellen, opmerkingen maken en zelfs redeneringen opzetten, die door vakfilosofen als filosofisch worden herkend. Tezelfdertijd merkt hij ook op dat de belangstelling voor deze grote vragen lijkt af te nemen naarmate kinderen ouder worden.

“Papa, hoe kunnen we er zeker van zijn dat niet alles een droom is?” vraagt Tim als hij zes jaar oud is. Dit is een van de oudste en meest verwarrende vragen in de filosofie. En als Tim even later probeert zijn vader gerust te stellen met de volgende redenering: “Als het een droom was, dan zouden we niet steeds opnieuw vragen of het een droom is”, dan biedt hij een oplossing voor het probleem die vergelijkbaar is met die van Plato of Descartes.’

‘Mijn eigen informele onderzoek doet vermoeden dat dergelijke spontane uitstapjes in de filosofie bepaald niet ongebruikelijk zijn voor kinderen tussen drie en zeven jaar. Wat later worden ze snel zeldzamer. Mijn hypothese is dat kinderen, als ze eenmaal in het schoolregime zijn opgenomen, leren dat er van hen verwacht wordt dat ze alleen maar “nuttige vragen” stellen. Ofwel gaat de filosofie dan ondergronds, om wellicht privé te worden voortgezet, ofwel geraakt ze in een diepe sluimertoestand.’ (Gareth Matthews, 1994)

KAN IEDEREEN EEN GESPREK VOEREN MET KINDEREN OVER GROTE LEVENSVRAGEN?

Oké, maar hoe doe je dat dan? Hoe verloopt zo'n gesprek met kinderen? Is het moeilijk? Kan iedereen dit doen of moet je hiervoor een diploma filosofie op zak hebben?

Dit boek is geschreven voor iedereen die graag met kinderen in gesprek wil gaan over grote levensvragen. Ook de vragen waar we soms zelf mee worstelen of vragen waar we nog geen duidelijk antwoord op hebben gevonden.

In principe kan iedereen die graag nadenkt over fundamentele vragen een verdiepend gesprek met kinderen voeren. In dit boek worden verschillende gespreksmethodes besproken en besteden we bijzondere aandacht aan de gespreksmethode 'filosoferen met kinderen.' We geven eenvoudige handvaten mee om in de klas, aan de keukentafel, al wandelend in het bos of in de wachtkamer van een ziekenhuis met jonge kinderen in gesprek te gaan over vragen die hen bezighouden.

In het eerste deel gaan we dieper in op twee dialoogmethoden. We staan in de eerste plaats stil bij de methode 'filosoferen met kinderen' die in dit boek centraal staat: *wat is filosoferen met kinderen? Waar komt het vandaan? Hoe ga je ermee aan de slag?*

We eindigen dit deel met enkele inzichten uit geweldloze communicatie. We onderzoeken welke tips ons kunnen ondersteunen om een veilige context te garanderen als we met jonge kinderen in gesprek gaan over existentiële thema's zoals verlies, dood en ziekte of controversiële thema's zoals pesten, oorlog of conflicten in de wereld.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op gesprekken met kinderen die op jonge leeftijd geconfronteerd worden met verlies of verdriet.

Eerst verdiepen we ons in de contextfactoren: met welke aandachtspunten houden we best rekening? Kan je wel praten met een kind over de dood? Welke misverstanden heersen over rouwende kinderen? Welke aandachtspunten kunnen zorgverleners ondersteunen? Hoe ga je om met een kind met een verlieservaring uit een andere culturele context?

Daarna geven we handvaten voor het gesprek: *op welke manier kan je als ouder, grootouder of leerkracht met jonge kinderen in gesprek gaan over thema's zoals verdriet en verlies? Wat is het verschil tussen een feitelijk, een psychologisch en een filosofisch gesprek? Op welk moment voer je welk soort gesprek het best? En welke boeken en oefeningen kunnen ons ondersteunen als we met kinderen in gesprek willen gaan over deze thema's?*

We besteden in dit hoofdstuk extra aandacht aan de rol die de grootouders hierin kunnen spelen, omdat hun unieke positie als gesprekspartner voor jonge kinderen tot op heden nog vaak onderbelicht is.

Ten slotte onderzoeken we in het derde hoofdstuk hoe je een filosofisch gesprek voert met kinderen over controversiële samenlevingsthema's. Onze huidige samenleving verandert snel en steeds meer jonge kinderen komen in aanraking met heikele samenlevingskwesaties zoals oorlogen in de wereld of klimaatverandering, mede door de steeds vroegere leeftijd waarop kinderen een smartphone bezitten. In dit laatste deel verkennen we hoe ouders en leerkrachten een filosofisch gesprek kunnen voeren met kinderen over de informatie uit de wereld die op hen afkomt en hoe we met hen kunnen verkennen wat een leven waardevol maakt in de ruime zin: *waar willen we naartoe als mens, wat vinden we belangrijk, waarop willen we ons richten en wat betekent dit voor de anderen rond mij?*

LITERATUUR

Anthone, R. & Mortier, F. (2007). *Socrates op de speelplaats. Theorie en praktijk van het filosoferen met kinderen*. Acco

Cornelissen, E., & Desegher, I. (2012). *Sprookjes en Filookjes: Filosoferen over sprookjes*. Academia Press

Kizel, A. (2016) *Enabling identity: The Challenge of Presenting the Silenced Voices of Repressed Groups in Philosophic Communities of Inquiry*. *Journal of Philosophy in Schools* 3(1)

Magee, B. (1997). *Bekentenissen van een filosoof*. Ambo/Anthos

Matthews, G. (1994). *Filosofie van de kinderjaren*. Lemniscaat

Mostert, P. (maart 1981). *P4C Remedie voor het onderwijs*, *Filosofie en Praktijk* 2, nr.1 (38-43)

Rondhuis, T. (1997). *Filosoferen met kinderen*. Lemniscaat

Rondhuis, T. (2001). *Jong en wijs*. Piramide